

Slutrapport

Besöksstudie – tätortsnära skogar i Härnösand

Skogsstyrelsen
Södra Västernorrlands distrikt

Vera Simonsson

Medfinansiärer: Statligt bidrag till Naturvårdsprojekt, Länsstyrelsen i Västernorrlands län
December 2007

Innehåll

1.0 Inledning	3
2.0 Förutsättningar	3
3.0 Sammanfattning av resultatet från de tre delrapporterna	4
4.0 Mål för den tätortsnära skogen	4
5.0 Åtgärder för att öka besöksfrekvensen i tätortsnära skogar	5
5.1 Öka variationen i skogen	5
5.2 Hänsyn vid skogsskötselåtgärder	5
5.3 Skogar nära förskolor/skolor	6
5.4 Öka tillgänglighet	6
5.5 Förslag på ytterligare studier/undersökningar	6
Referenser	7

1.0 Inledning

Denna slutrapport är tänkt att användas som underlag för Härnösands kommuns beslut kring skötsel och förvaltning av de tätortsnära skogarna och för Skogsstyrelsens myndighetsverksamhet, exempelvis rådgivning till skogsägare i tätortsnära delar av kommunen. Rapporten ger förslag och åtgärder som kan gynna en mångsidig användning av skogen. Åtgärdsförslagen behandlar inte enbart skogsskötselåtgärder utan även åtgärder för att öka tillgängligheten och attraktionskraften i de tätortsnära skogarna.

Syftet med projektet var att kartlägga hur allmänheten, skolor och föreningar nyttjar den tätortsnära skogen i Härnösands kommun. De tätortsnära områdena som pekades ut var Vårdkasen/Geresta/Stenhammar, Murberget och Fälleberget. Tre olika besöksstudier utgör grunden för slutrapporten:

- Delrapport 1 - besöksstudie allmänheten, förskolor/skolor och föreningar; Vårdkasen och Murberget
- Delrapport 2 –besöksstudie allmänheten; Vårdkasen, Murberget och Fälleberget
- ”Svenskens relation till sin natur – en surveyundersökning om Härnösandsbornas nyttjande av sin tätortsnära skog.” C-uppsats på Mittuniversitet av Christina Velander.

Slutsatser ur de tre besöksstudierna kan delvis appliceras på övriga tätortsnära skogar i kommunen.

Projektet har genomförts som ett lokalt naturvårdsprojekt, med Skogsstyrelsen som projektägare. Medfinansierare i projektet har varit Länsstyrelsen (bidrag till lokala naturvårdsprojekt) och Härnösands kommun.

Förhoppningen är att Härnösands kommun inspireras till att utforma en rekreationsanpassad skötselplan för den tätortsnära skogen. Samt att resultatet av den här undersökningen skapar en attraktiv skog för barn/ungdomar/vuxna och äldre - en tätortsnära skog som ökar attraktiviteten att bo och leva i Härnösands kommun.

2.0 Förutsättningar

Vad finns det för ekonomiska mål i allmänhet för den kommunägda skogen? Är det någon skillnad i avkastningskrav för den tätortsnära skogen? Det är frågor som kommunen bör utreda inför upprättandet av en skötselplan för Härnösands kommuns tätortsnära skogar.

Naturens betydelse som rekreationskälla för människan har under de senaste åren hamnat allt mer i fokus i samhället. Forskningsrapporter och avhandlingar pekar åt samma håll –Naturen och skogen har en stor inverkan på människors välbefinnande i alla åldrar.

Kommunen bör ta ett aktivt ansvar för att främja rekreation och friluftsliv i de tätortsnära områdena. Eftersom Härnösands kommun äger delar av den tätortsnära skogen runt centralorten, innebär det större möjligheter och förutsättningar att planera och genomföra de åtgärder som föreslås i denna rapport.

Kommunens skogar är FSC-certifierade. Detta innebär att kommunen har förbundit sig att skogsbruket ska respektera gällande lagar och avtal samt FSC:s principer och kriterier. Kriterierna är förhållandevis allmänt hållna och innebär bl.a. att:

- skogar ska skötas så att de kan nyttjas för annat utöver uttag av virke, t.ex. för jakt, rekreation samt insamling av bränsle, bär, svamp med mera
- skogsägaren ska upprätta långsiktiga skötselplaner där mål, åtgärder och uppföljning fastställs, exempelvis en skogsbruksplan
- skogar med höga natur- och kulturmiljövärden ska bevaras

Några praktiska konsekvenser av FSC-certifieringen för Härnösands kommuns skogsbruk är att:

- miljöträäd samt högstubbar och liggande död ved lämnas vid all avverkning
- alla skogsmaskiner måste använda miljöanpassade oljor
- nyckelbiotoper lämnas eller sköts för att gynna biologisk mångfald

En av målsättningarna för kommunens skogsskötsel är enligt Härnösands kommuns åtgärdsprogram för kommunalt naturvårdsarbete att bibehålla och utveckla den biologiska mångfalden genom att öka mängden död ved, gynna jätteträd och tillåta helt orörda skogspartier (Härnösands kommun).

Ytterligare en målsättning med kommunens skogsskötsel föreslås vara att tillhandahålla skogar med höga rekreations- och upplevelsevärden. I de tätortnära skogarna runt Härnösands centralort finns en rik och varierad natur som erbjuder möjligheter till såväl stilla avkoppling som strapatsrika upplevelser. Områdena har stora utvecklingsmöjligheter att med små medel öka attraktiviteten och tillgängligheten för olika besökare.

3.0 Sammanfattning av resultatet från de tre delrapporterna

Följande tolkning har gjorts av resultat som framkommit från enkäter och intervjustudier av allmänheten, föreningar samt skolor och förskolor. De detaljerade resultaten redovisas i delrapporterna och C-uppsatsen som nämndes ovan.

Härnösands innevånare besöker skogen mer än vad medelsvensken gör. Ju närmare man bor ett skogsområde desto oftare besöker man skogen. Målet med skogsbesöket är för de flesta att få lugn och ro eller motion. Aktiviteter som vandring, bär- och svampplockning och naturstudier är vanligast. När personer väljer vilket område de ska besöka är närheten till området, hur området sköts och karaktären på området/områdets naturtyp det viktigaste. Murberget besöks till största delen av närboende som har gångavstånd till området, medans Fälleberget och Vårdkasen besöks av närboende och långväga bilburna gäster.

Åtgärder och förhållanden som skulle öka besöksfrekvensen hos allmänheten är en variationsrik skog, en skog utan hyggen och en högre andel gammal skog. Specifikt för Vårdkasenområdet är att bättre skyltning av spår skulle öka besöksfrekvensen avsevärt. Åtgärder och förhållanden som skulle öka besöksfrekvensen hos förskolor och skolor är en variationsrik skog med fler rastplater/vindskydd och grillplatser. Renhållning och belysning är också viktiga i den tätortsnära skogen. Generellt för alla målgrupper är att en mer parkliknande skog skulle minska besöksfrekvensen.

Undersökningen har täckt de flesta målgrupperna i samhället, dock skulle en kompletterande undersökning kunna göras med fokus på ungdomar och svenskar med annan etnisk bakgrund.

4.0 Mål för den tätortsnära skogen

Kommunens övergripande policy borde vara att den kommunägda tätortsnära skogen ska ha höga och långsiktig hållbara sociala och ekologiska värden. De generella riktlinjerna för

skogsskötseln bör utformas så att de bidrar till att skapa en variations- och upplevelserik natur som lockar till skogsvistelse.

För att sköta den tätortsnära skogen med hänsyn till de rekreativa värdena bör kommunen i sin skogsskötselplan inarbeta en rekreationsanpassad skötsel. Skogen kan delas in i zoner med utgångspunkt från hur skogen nyttjas för rekreation. I dessa zoner gäller olika skötselriktningar. Syftet är att de områden som nyttjas mest för rekreation och friluftsliv ska få den mest rekreationsanpassade skötseln. De mer produktionsinriktade åtgärderna som krävs för ett ekonomiskt hållbart skogsbruk flyttas till ytterområden som nyttjas i mindre utsträckning av friluftslivet.

5.0 Åtgärder för att öka besöksfrekvensen i tätortsnära skogar

I samband med konkreta åtgärder bör en detaljplanering göras av en kunnig person som utreder beståndets möjligheter utifrån såväl rekreativa som natur- och kulturvärden.

5.1 Öka variationen i skogen

Skogen ska erbjuda **variation** på olika nivåer (bestånd, skogsområde och landskap) med avseende på trädslag, trädålder, och strukturer (täthet, höjdsiktning). För att uppnå stor variation måste en stor del av skogen skötas aktivt och kontinuerligt förnygras så att skog finns i alla olika åldersklasser. Stor variation innebär såväl variation i skötselåtgärder som att skötselområdena arealmässigt är små.

Här några exempel på hur en variationsrik skog kan skapas

- Skapa små hyggen, överhåll delar av den äldre skogen, använd alternativa metoder som luckhuggning och skärmställning. Lämna delar till fri utveckling. Skogen uppskattas mer ju äldre träden är.
- Hyggets utformning och storlek bör anpassas till rekreations-, natur och kultur värden.
- Var extra försiktig med åtgärder vid bäckar och vattensamlingar. Vattenmiljöer är oftast en viktig och spännande miljö för barn och inte minst för arterna knutna till vatten och strandmiljöer. Lämna en större skyddszon och undvik körskador.
- Inventera naturvärden och skapa mervärden utifrån rekreationssynpunkt, exempelvis spara gamla grova träd, träd som är flerstammiga, krokiga och har oregelbunden form (klätterträd), hålträd och lövträd.
- Inventera om de finns kulturmiljövärden i området, kanske krävs det skötselåtgärder för att visa på värdena. Informera och förklara för besökarna vad de ser.
- Markberedning kan undvikas där det är möjlig.. Markberedning uppfattas oftast negativt av besökare
- Røjning bör utföras noggrant för att bibehålla framkomlighet och för att skapa variation. Vid røjning finns stora möjligheter att skapa en variation i fält-, busk och trädskikt t.ex. att öka lövandelen i beståndet.
- Ta tillvara möjligheterna vid gallring att skapa variation i beståndet. Detaljplanering är viktig. Var finns rekreations- kultur och vattenvärdena?

5.2 Hänsyn vid skötselåtgärder

Det är viktigt att alla åtgärder i skogen utförs så skonsamt som möjligt. Alla avverkningar och virkestransporter i skogen bör ske så att inte träd eller mark skadas.

Att tänka på:

- Rensa stigar från ris, kvistar och träd.
- Undvik körskador vid avverkning och drivning. Var försiktig vid stigar/bäckar etc. Körskador uppfattas oftast väldigt negativt av allmänheten. Uppkomna körskador bör åtgärdas på en gång.
- Ta bort avverkningsrester på hyggena för att öka framkomligheten.

När någon form av skogsskötsel ska genomföras, bjud in skolor och allmänhet, berätta vad som planeras, det ökar kunskapen om skogen.

5.3 Skogar nära förskolor/skolor

Om det finns en skog i anslutning till skolgården ökar aktiviteten och kreativiteten hos både lärare och elever. Skogen ger utrymme för ett mer varierat användande och stimulerar till utomhusaktiviteter (Hörnsten, L. 2000, Kardell, L. Rydberg, D. 1998). Områden närmast skolor och förskolor kräver särskild hänsyn. Skogen är barnens uterum och används både till undervisning och lek. Därför bör skogen skötas med mångfald och säkerhet som huvudmål. Träd som är flerstammiga och har krokig och oregelbunden form (klätterträd) bör sparas framför rakvuxna träd. Enstaka liggande stamma sparas för att inspirera till lek och upptäckarlust. Hålträd, samt träd och buskar med bär ger ytterligare upplevelsevärden då de lockar till sig både djur och fåglar. En skog för barn bör med andra ord vara variationsrik med både förtätningar och inslag av gläntor. Skogen ska innehålla ett välutvecklat buskskikt och innehålla platser för kojbyggen. Kontakt med skolpersonal bör alltid tas innan åtgärder utförs nära förskolor/skolor.

5.4 Öka tillgängligheten

Entréerna till skogen och framkomligheten på stigarna bör prioriteras liksom rastplatser/vindskydd och grillplatser med ved. Skolorna vill använda skogen som uteklassrum och vill vara med att påverka var vindskydd/rastplatser (bord och stolar) ska placeras. Bättre skyltning av stigar kring Vårdkasenområdet är en åtgärd som måste prioriteras av kommunen. Alla målgrupper har angett att de är en åtgärd som skulle göra att de besökte området oftare.

5.5 Ytterligare studier/undersökningar

- Ta kontakt med skolor/förskolor för att mer specifikt ta reda på vad de önskar t.ex. var uteklassrum/vindskydd eller grillplats ska placeras.
- Kontakta Naturskyddsföreningen för att se vad deras artinventeringar visar.
- Utred vad ungdomar och svenskar med annan etisk bakgrund söker i sin tätortsnära skog.

Referenser

Hörnsten, L. 2000. Outdoor Recreation in Swedish Forests - Implications for society and forestry. Acta Universitatis Agriculturae Suecia Silvestria 169, SLU, Uppsala, ISBN 91-576-6053-0.

Kardell, L. 1974. Rekreationsskogsskötsel. Skogsfakta nr 4, 4s.

Rydberg, D. 1998. Urban forestry in Sweden –Silvicultural aspects focusing on young forests. Acta Universitatis Agriculturae Suecia Silvestria 73, SLU, Umeå, ISBN 91-576-5607- X.

Word Wide Web

Härnösandes kommun:

<http://www.harnosand.se/download/18.6872a14c1132935ffe780002503/Del+4+Operativt+%C3%A5tg%C3%A4rdsprogram.pdf>